

Mahmut Esat Bozkurt...

Bozkurt ulusçuydu. Ancak bağınaz bir ulusçu değildi. Olmadığı için de örneğin İsviçre Medeni Kanunu'nu alabildi. Ancak tüm Atatürkçü ulusçular gibi dünyaya açıklığı korumasına karşın neyi, ne zaman ve ne kadar alacağımızın kendi bağımsız kararımız sonucu olmasına özen gösterdi.

Prof. Dr. SUNA KİLİ, Boğaziçi Üniversitesi

Atatürk'ün devrimci kadrosunun önde gelen kişilerinden, Türk hukuk devriminin mimarı Mahmut Esat Bozkurt'un ölümünün 50. yıldönümünde, doğduğu yer, Kuşadası'nda, 21 Aralık 1993 tarihinde bir sempozyum düzenlendi. Kuşadası Belediyesi ve Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü'nce ortaklaşa düzenlenen ve benim de katıldığım bu sempozyumda Mahmut Esat Bozkurt'un yaşamı, laik hukuka geçişe katkıları, kapitülasyonlar konusundaki görüşleri, hukuk devriminin çağdaşlaşma ile olan ilişkileri gibi çeşitli konularda sunulan bildirilerde Bozkurt'un Türk devrimine olan katkıları değerlendirildi.

Bundan önce, 1983 yılında "Cumhuriyet Döneminin 10 Anıtlanmış Hukukçusu" birinciliği Mahmut Esat Bozkurt'a lâyık görülmüş ve bu ödül, Balıkesir Barosu tarafından düzenlenen bir törenle devrin Anayasa Mahkemesi Başkanı Sayın Ahmet Boyacıoğlu tarafından Bozkurt'un hayatta olan tek çocuğu, sevgili ve değerli arkadaşım Gün Bozkurt Tekand'a verilmiştir.

Atatürk'ün kadrosu, hukuk devrimi ve Mahmut Esat

Devlet otoritesini sağlam bir temele oturtmak için, çağdaşlaşma girişimi

içinde olan bir önderin etkin bir kadroya ve bir siyasal örgüte gereksinimi vardır. Atatürk her zaman anayasal kuruluşlarla, TBMM ile, kurduğu siyasal partisiyle ve kadrosuyla danışarak devlet otoritesini yasal ve çağdaş bir temele oturtmuştu. Mahmut Esat Bozkurt, Atatürk'ün kadrosunun seçkin bir üyesiydi. Denebilir ki, Atatürk döneminde siyasal yaşamın hem ilerici ve hem de istikrarlı olması önemli bir ölçüde bu kadronun ulusallığından, dinamizminden, tutarlılığından ve yüksek niteliklerinden kaynaklanıyordu. Bu kadro, amaç ve araçta birlik içindeydi. Amaç, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmaktı. Araç ise ulusal güce, usa, bilime dayanarak cumhuriyetçi, halkçı, ulusçu, devletçi, laik ve devrimci ilkeler doğrultusunda çalışmak ve çaba göstermekti.

Sempozyuma katılanların vurguladığı bir konu da, 1892 yılında doğan ve 1943 yılında ölen Bozkurt'un 51 yıllık yaşamına bu kadar işi nasıl sığdırdığı idi. Çok genç yaşta İstanbul Hukuk Fakültesi'ni bitirdikten sonra Bozkurt, İsviçre'ye giderek Fribourg Üniversitesi'nde hukuk dalında tekrar lisans eğitimi gördü ve sonra hukuk doktorası yaptı. 1918 yılında tamamladığı hukuk doktorasının konusu "Osmanlı kapitülasyonları" idi. Ülkenin işgal edilmesi sonucu yurda dönen Bozkurt, Kuşadası ve çevresindeki Kuvayı Milliye hareketi içinde yer al-

dı. Bu dönemde ve ondan sonraki yıllarda en yakın arkadaşlarından biri Şükrü Saraçoğlu idi. 1920 yılında girdiği TBMM'de, öldüğü 1943 yılına kadar İzmir Milletvekiliği yaptı.

Mahmut Esat Bozkurt, Atatürk devrimini teorileştirme çabasının öncülerinden. Ülkenin ilerlemesi için köktenci çözümlerden yana idi. Bu nedenle 1920 sonlarında Mustafa Kemal'in onu Adliye Bakanı olarak aday gösteren yazısına verdiği yanıt, ülkedeki yasalarda ve adliyede radikal değişiklikler yapılması gerektiği ve dönemin Bakanlar Kurulu ile bunun gerçekleştirilemeyeceği ve bu nedenle adaylığı kabul edemeyeceği doğrultusunda idi. Bozkurt 1922-1924 yılları arasında İktisat Bakanlığı yaptı ve İzmir'de I. İktisat Kongresi'nin toplanmasına öncülük etti. 1924-1930 yılları arasında yaptığı Adalet Bakanlığı döneminde Atatürk ile birlikte Türk hukuk devrimine öncülük etti. Onun Adalet Bakanlığı döneminde, başta Medeni Kanun olmak üzere Ceza Kanunu, Borçlar Kanunu, İcra ve İflas Kanunu, Mahkemeler Teşkilatı Kanunu, Ceza Mahkemeleri Usulü Kanunu, Kara ve Deniz Ticareti Kanunları gibi yasalar yürürlüğe girdi. Ayrıca, yapılan bu hukuk devrimini uygulayacak hukukçu kadrosunu yetiştirmek için Ankara Hukuk Mektebi'nin (Ankara Hukuk Fakültesi) açılmasına öncülük etti. Çünkü biliyordu ki, "bilgili ve bilinçli hukukçular yetiştirilmedikçe kararlık ve kargaşadan kurtulamaz"⁽¹⁾.

Önemle belirtilmesi gerekir ki, "Cumhuriyet döneminin hukuk devrimi, geniş anlamda, hem kişiler ve devletle kişi arasındaki ilişkileri düzenleyen çağdaş yasaların kabul edilmesi, hem de siyasal ve hukuksal olarak hukuk devleti kavramını içeren bir yönetim sistemini kapsamaktadır"⁽²⁾. Ada-

let Bakanı Bozkurt, Türk Medeni Kanunu'nun gerekçesinde bu yasa ile laiklik arasındaki ilişkiyi şöyle anlatıyor: "Yasaları dine dayalı devletler, kısa bir zaman sonra yurdun ve ulusun isteklerini karşılayamazlar. Çünkü dinler, değişmez kuralları kapsarlar. Yaşam yürür, gereksinimler hızla değişir. Din yasaları, her ne olursa olsun, ilerleyen yaşamın karşısında biçimden ve ölümlü sözcüklerden ileri bir değer ve anlam taşıyamazlar. Bu nedenle dinlerin yalnız bir vicdan işi olarak kalması, çağdaş uygarlığın temellerinden ve eski uygarlıkla yeni uygarlığın en önemli ayırıcı niteliklerinden biridir. Kuşku yoktur ki yasaların amacı herhangi bir gelenek ve görenek veya yalnız vicdanla ilgili olması gereken din kuralları değil, siyasal, sosyal, iktisadi ve ulusal birliğin her ne pahaya olursa olsun sağlanması ve yerine getirilmesidir."⁽³⁾

Hukuk devrimi, hem Aydınlanma devrimimizin özünü oluşturan laik düzene geçişimizin, hem de kadınlarımızın özgürlüğe kavuşmalarının en önemli aşamalarından birini gerçekleştirmiştir. Ayrıca, Mahmut Esat Bozkurt kapitülasyonların tümüyle kaldırılması için büyük çaba göstermiş, uğraş vermiştir. Öte yandan, "Bozkurt" adlı Türk gemisini batıran Fransız "Lotüs" gemisiyle ilgili davayı Lahey Adalet Divanı'na taşımış ve orada Türk tezini savunup davayı kazanarak büyük bir hukuki başarı sağlamış ve bu nedenle de Bozkurt soyadını almıştır.

Ulusçu ve devrimci

Bozkurt ulusçuydu. Ancak bağınaz bir ulusçu değildi. Olmadığı için de örneğin İsviçre Medeni Kanunu'nu alabildi. Ancak tüm Atatürkçü ulusçular gibi dünyaya açıklığı korumasına karşın neyi, ne zaman ve ne kadar alacağı-

mızın kendi bağımsız kararımız sonucu olmasına özen gösterdi. Onun ulusçuluğu laik, anti-empyralist ve çağdaşlaşmacı bir ulusçuluktur.

Devrimciydi. Atatürk devriminin köktenci yönünü anlamış, bu ulusun sonsuza değin yaşaması, var olması, "Türklüğün unutulmuş medeni vassafının" tekrar gündeme gelmesi için Atatürk devriminin gereğine inanmış ve bu devrim anlayışını şu sözlerle dile getirmiştir: "Ben, 'ihtilal' terimini doğru, 'inkılap' deyimini yanlış buluyorum. Bundan dolayıdır ki bu kitaba 'Atatürk İhtilali' adını verdim... İhtilal, bir şeyin esasından değişerek, yerine yepyeni bir konulmasıdır. İnkılap ise bu değildir. İnkılap, bir şeyin aslına muhafaza ederek başka bir kalıba girmesi, başka hale geçmesidir."⁽⁴⁾

Mahmut Esat Bozkurt bilgiliydi. Onda Batı'ya karşı hiçbir aşağılık duygusu yoktu. Namuslu idi. Erdemli idi. Coşkulu idi. Yurt sevgisiyle doluydu.

Katıldığım sempozyum bazı gerilere, Cumhuriyet'in ilk yıllarına götürdü, o dönemi tekrar değerlendirmemi sağladı. Aslında, geriye dönerek sözcükleri, Atatürk devrimini, Mahmut Esat Bozkurt'u anlatmıyor. Çünkü o dönem tüm özellikleriyle, kuramda ve eylemde ileriye, aydınlığa, çağdaşlığa açıktı. Ve Mahmut Esat Bozkurt bu ileriye, aydınlığa, çağdaşlığa açıklığı kişiliğinde taşıyordu.

Ölümünün 50. yıldönümünde Mahmut Esat Bozkurt'u inançla, sevgiyle ve saygıyla anıyoruz.

(1) Yekta Güngör Özden: "Atatürk'ü Anlamak", Cumhuriyet'in 70. Yılında Geçmişten Geleceğe Atatürk, ÇYDD yayını, 1993, s.108.

(2) Aysel Çelikel: "Cumhuriyet Dönemi Hukuk Devrimi", a.g.y., s.42.

(3) Gerekenin öz Türkçe metni için bkz. H.V. Velidedeoğlu: Türk Medeni Kanunu, 4. Baskı, 1988.

(4) Mahmut Esat Bozkurt; ATATÜRK İHTİLALİ, Altın Kitapları Yayınevi, İstanbul - As Matbaası, 1967, s.219-220.

